

Crossing Cultures of Urbanism: The Transnational Planning Ventures of Michel Écochard

I
Michel Écochard,
'Urbanisme dans les pays
en voie de développe-
ment', *Cahiers du centre
de formation des experts
de la coopération technique
internationale*, session 5
(November 1959), 7.

The work of the Expert needs to be a work of human comprehension . . . therefore you need to be very close to the inhabitants, so that you can understand them, so that you share their lives . . . so that you know that the people that you will encounter there are not born as a different race or as a different culture.¹

That in 1959 Michel Écochard already problematized the expert role of the transcultural architect and urban planner, as well as the cultural definitions of 'otherness' it entices, is no coincidence. Working in a condition of displacement and moving across cultures seems from the very beginning of his career to have been a habitus. Propelled by French colonial regimes, his professional path started in 1930s Syria and Lebanon, where he worked in the fields of excavation and restoration, and would bring him in the middle of the 1940s to North-Africa, where he played a prominent role in the urban planning of Morocco. Soon after Écochard would start to work as an expert within the context of international development aid. Commissioned among others by large international organizations such as the United Nations, he would design buildings and neighbourhoods in such diverse cultural contexts as Pakistan, Ivory Coast, Congo, Cameroon and Iran.

Working in cultural conditions that were not his own was part and parcel of the professional practice of Michel Écochard – not only as a matter of travelling through national and cultural geographies but also across disciplines. Écochard, who was educated as an archaeologist, architect and urban planner, intentionally combined in his practice a set of attitudes and approaches that derived from his various fields of education. Importing, for instance, the detailed survey, an instrument which traditionally belongs to

Tom Avermaete

22

Tom Avermaete

Doorheen stedelijke culturen:
De transnationale ontwerppraktijk van
Michel Écochard

Het werk van de expert moet een werk van menselijk inzicht zijn (...) daarvoor moet je heel dicht bij de bewoners staan, zodat je ze kan begrijpen, zodat je hun leven deelt (...) zodat je weet dat de mensen die je daar ontmoet niet geboren zijn als een ander ras of een andere cultuur.¹

Dat Michel Écochard al in 1959 de professionele rol van de transculturele architect en stedenbouwkundige alsook de culturele definities van 'het andere' in vraag stelde, is geen toeval. Werken in een conditie van 'displacement' en bewegen tussen culturen lijkt vanaf het begin van zijn carrière een habitus te zijn geweest. Voortgestuwd door het Franse koloniale regime, begon Écochard zijn professionele loopbaan in Syrië en

Libanon tijdens de jaren 1930, waar hij werkte in het domein van de opgravingen en restauraties. Midden jaren 1940 werd hij naar Noord-Afrika gestuurd om een prominente rol te vervullen in de stedelijke planning van Marokko. Kort daarna zou Écochard beginnen te werken als een expert in het kader van de internationale ontwikkelingshulp. In opdracht van grote internationale organisaties zoals de Verenigde Naties ontwierp hij gebouwen en buurten in zulke diverse culturele contexten als Pakistan, Ivoorkust, Congo, Kameroen en Iran.

Werken in andere culturele omstandigheden was een essentieel onderdeel van de beroepspraktijk van Michel Écochard – niet enkel als een kwestie van reizen doorheen nationale en culturele geografieën, maar ook doorheen disciplines. Écochard was opgeleid als archeoloog, architect en stedenbouwkundige. In zijn praktijk combineerde hij zeer bewust een set van attitudes en benaderingen die waren afgeleid van zijn diverse opleidingsgebieden.

I
Michel Écochard,
'Urbanisme dans les pays
en voie de développement',
*Cahiers du centre de
formation des experts de
la coopération technique
internationale*, session 5
(november 1959), 7.

the field of archaeology, into the domain of urban planning was for Écochard a way to rearticulate the *modus operandi* of architects and urban planners. This migration across disciplinary fields, though not strongly articulated rhetorically, would become one of the hallmarks of Écochard's work.

Michel Écochard's work was not solely characterized by a migration across geographies and disciplines, but also by the constant movement between avant-garde culture and everyday culture. Indeed, Écochard was a strong proponent of the urban design ideas of the *Congrès Internationaux d'Architecture Moderne* (CIAM), but his work is also typified by a direct engagement with the everyday urban practices in his various working locations in the Global South.² Engaging with theoretical avant-garde ideas and simultaneously pragmatically intervening in everyday urban realities are the Janus-faces of Écochard's architectural and urban design practice.

Michel Écochard, the 8 x 8 m planning grid in its various stages of realisation, Casablanca, Morocco, 1952/
Michel Écochard, het 8 x 8 m stedenbouwkundig grid in de verschillende fasen van realisatie, Casablanca, Marokko, 1952

Crossing Cultures of Urbanism / Doorheen stedelijke culturen

23

Het importeren van de gedetailleerde *survey*, een instrument dat traditioneel behoort tot het gebied van de archeologie, in het domein van de stedenbouw was voor Écochard een manier om de *modus operandi* van architecten en stedenbouwkundigen te herdefinieren. Deze migratie doorheen disciplinaire velden zou, hoewel ze niet werd omgezet in een sterke retoriek, een van de belangrijkste kenmerken van Écochard's werk worden.

Het werk van Michel Écochard wordt niet alleen gekenmerkt door migratie doorheen verschillende regio's en disciplines, maar ook door een constante pendelbeweging tussen avant-garde en alledaagse cultuur. Écochard was een groot voorstander van de stedenbouwkundige ideeën van de *Congrès Internationales d'Architecture Moderne* (CIAM), maar zijn werk is ook sterk gekleurd door een betrokkenheid bij de dagelijkse stedelijke praktijken van zijn werklocaties in het Zuiden.² Bijdragen leveren aan avant-garde theorieën en tegelijkertijd

pragmatisch ingrijpen in de alledaagse stedelijke realiteit, zijn de janusgezichten van Écochard's architecturale en stedenbouwkundige praktijk.

Grafiek en grid: vreemde instrumenten voor inheemse actie

De migraties tussen verschillende culturen beïnvloedde sterk de wijze waarop Michel Écochard zijn rol als ontwerper opvatte, alsook zijn aanpak en instrumenten definieerde. Hij ontwikkelde geleidelijk een toolbox voor stedelijke analyse en interventie die het mogelijk maakte om te bemiddelen tussen het generaliserende karakter van zijn transnationale praktijk en de specifieke eigenschappen van de verschillende stedelijke condities.

Het eerste instrument dat steeds terugkeert in de praktijk van Michel Écochard is de grafiek. Bij aankomst in een nieuwe culturele context maakte Écochard steeds een grafische balans op van de aangetroffen toestand. Vanaf de late jaren 1940 ontwikkelde Écochard een uitgebreid

2

This attachment to the ideas of the CIAM is expressed in, for instance: Michel Écochard, *Casablanca: Le Roman D'une Ville* (Paris: Éditions de Paris, 1955), in which he states: 'What are for our studies the directing principles? We have no secrets. All is included in a little book entitled the Charter of Athens, edited by a group of architects of the CIAM in 1933 it offers in simple formulas the essential rules for the design of contemporary cities', 98.

2

Deze betrokkenheid bij de CIAM-ideeën wordt onder meer duidelijk in: Michel Écochard, *Casablanca: Le Roman D'une Ville* (Parijs: Éditions de Paris, 1955), waarin hij stelt: 'Wat zijn de leidende principes voor onze studies? Wij hebben geen geheimen. Zij liggen allemaal vervat in het boek met de titel Het Charter van Athene, samengesteld door een groep CIAM architecten in 1933. In eenvoudige formules geeft het de regels voor het ontwerp van hedendaagse steden', 98.

Graph and Grid: Foreign Tools for Home-Grown Action

These various migrations across cultures strongly affected the way that Écochard conceived his role as a designer, defined his approach and articulated his instruments. He gradually developed a toolbox for urban analysis and intervention that allowed him to mediate between the generalizing character of his transnational practice and the specific properties of various urban conditions.

The first tool that persistently appears in Écochard's practice is the graph. When arriving in a new cultural context, he always drafted a diagrammatic representation of the encountered condition. From the late 1940s, Écochard developed an elaborate system of black-and-white diagrams in which he could identify the economic, social and geographical logics that underlie the various urban conditions that he encountered. Sometimes these infographics deal with larger national or geographic logics, in other instances – and echoing the methodological perspective of the archaeologist – they trace small-scale material rationales in the built environment. This is visible, for instance, in the study that Écochard undertook of the refugee problem in Karachi, where an analysis of geopolitical logics is combined with intricate readings of production and appropriation of the material built environment.

Écochard's diagrams were not only directed at his own collaborators and offered a rational basis for further planning interventions, but also graphically articulated a *lingua franca* that could be used to discuss the urban issues with all of the actors involved. Together with sets of photographs they acted as a knowledge base for the discussion about the existing conditions with local politicians, administrators, technicians, architects and urban planners. Beyond their role as common ground for discussion, these diagrams also provided evidence to deconstruct pre-established conceptions. Écochard was extremely critical about the preconceptions that were held in the discipline of urbanism and believed that a rational survey was an appropriate vehicle with which to deconstruct these.

For Écochard, graphical surveys of existing conditions were the *conditio sine qua non* of transcultural planning. In the late 1950s, working as an

Tom Avermaete

24

systeem van zwart-wit tekeningen waarin hij de economische, sociale en geografische logica's die ten grondslag lagen aan de stedelijke condities identificeerde. Deze *infographics avant-la-lettre* illustreren soms een grotere nationale of geografische logica, in andere gevallen – en dicht bij het methodologische perspectief van de archeoloog – traceren ze kleinschalige materiële ontwikkelingen in de gebouwde omgeving. In de studie van Écochard voor het vluchtelingenprobleem in Karachi (Pakistan) wordt bijvoorbeeld een analyse van geopolitieke logica's gecombineerd met een gedetailleerde analyse van de productie en toeëigening van de materiële gebouwde omgeving.

De diagrammen van Écochard waren niet alleen gericht op zijn eigen medewerkers en boden hen een rationele basis voor het plannen van interventies, maar fungeerden ook als een grafische *lingua franca* voor de verschillende actoren die betrokken waren bij de stedelijke planning. Samen met series foto's genereerden

ze een kennisbasis voor de discussie tussen lokale politici, bestuurders, technici, architecten en stedenbouwkundigen. Naast hun rol als gemeenschappelijke basis voor debat, werden de diagrammen ook gebruikt om clichés te doorbreken. Écochard was uiterst kritisch over de vooroordelen binnen het domein van de stedenbouw en vond een rationeel grafisch onderzoek het ideale vehikel om deze te deconstrueren.

Voor Écochard was het grafische onderzoek naar de bestaande condities ook een *conditio sine qua non* van de transculturele planning. In de late jaren 1950 werkte hij als expert in Karachi en bekritiseerde hij de blindheid van zijn collega-planners, die geen 'rekening houden met zowel het karakter van het wonen of de aard van de bewoners of de topografische karakteristieken van het land (...) de economie van de stad, de sociale omstandigheden, het vluchtelingenprobleem, de fysieke kenmerken'.³ Tegen deze achtergrond houdt Écochard een

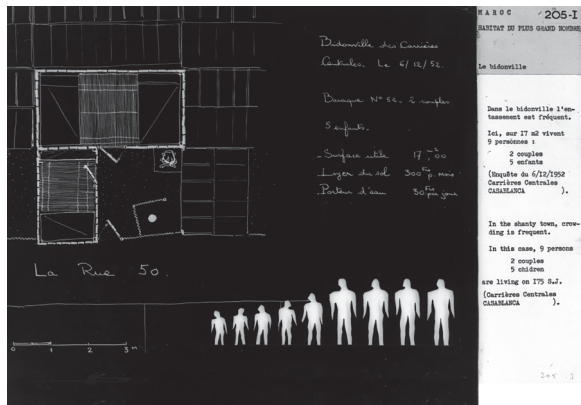
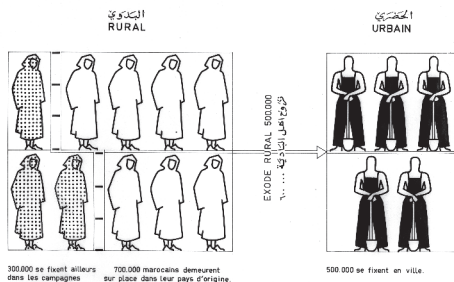

توزيع النمو الطبيعي للسكان في المدن والريف ١٩٥٢-١٩٥٦

مجموع النمو الطبيعي ١٥٠٠٠٠

Répartition de l'accroissement naturel de la population rurale 1936-1952

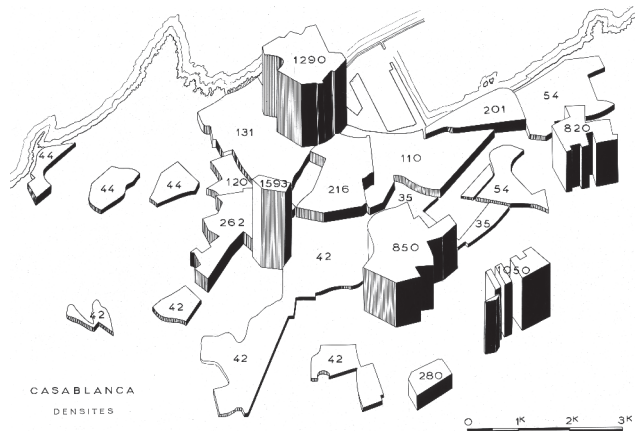
Total de l'accroissement naturel 1.500.000

a

a

Michel Écochard and Service de l'Urbanisme, diagrams of the effects of rural migration to the city centre of Casablanca, Morocco, 1952/ Michel Écochard en Service de l'Urbanisme, diagrammen van de effecten van rurale migratie op het stadscentrum van Casablanca, Marokko, 1952

a

Michel Écochard and Service de l'Urbanisme, collages of a photographic survey of settlement patterns in the region of Casablanca, Morocco, 1952/ Michel Écochard en Service de l'Urbanisme, collages van fotografische survey naar woonpatronen in the regio van Casablanca, Marokko, 1952

b

c

expert in Karachi, he criticised the blindness of planners, who did not 'take account of either the character of the housing or kind of inhabitants or the topographical plan of the land . . . the economy of the city, its social conditions, its refugee problem, its physical features'.³ Against this background, Écochard made of plea for more detailed surveys that would take into account 'geographic balances, the development of certain cultural zones, the longstanding relation of people and territories . . .'.⁴ The graphical survey acted for Écochard as an analytical tool that paradoxically established a relation of proximity between the – by definition – distanced practice of the transcultural planner and the particularities and exigencies of the terrain.

Establishing a relation to the rapidly changing logics and realities of the local terrain was not only an issue at an analytical level but also at the level of the urban intervention. To deal with this issue Écochard developed a particular planning tool: an urban planning grid of 8 x 8 m. This grid, which I have discussed elsewhere in great detail, offered not only a rational planning basis but also provided a frame for the unknown urban dynamics of the place.⁵ For Écochard the grid was a tool of accommodation that could house at a particular instance the temporary dwellings of rural migrants, but could also evolve according to changing needs, capacities and aspirations towards more permanent housing forms. The grid could subjugate one of the paradoxes of the transcultural planner: the necessity to plan while being incapable of fully understanding the temporalities and economies of the place.

International Concepts as 'Agent Provocateur'

Transcultural practice not only implied the development of the new toolbox, but also going back and forth between the world of visionary avant-garde architects – for instance of the CIAM – and that of the profound exigencies of everyday urban conditions in the Global South, understood as a strongly culturally determined occurrences.

This particular aspect of Écochard's transcultural practice can best be observed in the usage of well-known and internationally acclaimed

Tom Avermaete

26

pleidooi voor meer gedetailleerd onderzoek naar de 'geografische verhoudingen, de ontwikkeling van bepaalde culturele domeinen, de langdurige relatie tussen mensen en territoria'.⁴ Diagrammen waren voor Écochard analytische instrumenten die paradoxaal genoeg een nabijheidsrelatie mogelijk maakte tussen de (per definitie) afstandelijke praktijk van de transculturele planner, en de bijzonderheden en karakteristieken van het lokale terrein.

Een relatie aangaan met de snel veranderende logica's en realiteiten van het lokale territorium was niet enkel een analytisch probleem, maar ook een kwestie van stedelijke interventie. Om het hoofd te bieden aan dit probleem ontwikkelde Écochard een specifiek planningsinstrument: een stedenbouwkundig raster van 8 x 8 m. Dit grid, dat ik op een andere plaats in detail heb besproken, bood niet enkel een rationele planningsbasis, maar ook een kader voor de stedelijke dynamiek.⁵ Voor Écochard was het grid een accommoderend instrument dat op een

bepaald ogenblik de tijdelijke huizen van rurale migranten kon herbergen, maar bij veranderende behoeften en ambities ook kon evolueren in de richting van meer permanente huisvesting. Het grid bood omgangsvorm met een van de belangrijkste paradoxen van de transculturele planner: de noodzaak om te plannen bij afwezigheid van een goed begrip van de temporaliteiten en economieën van de plek.

Internationale concepten als *agent provocateur*

Transcultureel werken betekende voor Écochard niet enkel het ontwikkelen van een nieuwe toolbox, maar ook pendelen tussen de wereld van visionaire avant-garde architecten – bijvoorbeeld de CIAM – en die van de alledaagse stedelijke condities in de Global South, die sterk werden bepaald door complexe culturele givenheden.

Dit specifieke aspect van de transculturele praktijk van Écochard kan het best wordt

3
Ibid., 44.

4
Écochard, 'Urbanisme dans les pays', op. cit. (note 1), 11.

5
Tom Avermaete, 'Framing the Afropolis: Michel Écochard and the African City for the Greatest Number', OASE, no. 83 (2010), 77-100.

3
Ibid., 44.

4
Écochard, 'Urbanisme dans les pays', op. cit. (noot 1), 11.

5
Tom Avermaete, 'Een kader voor de Afropolis: Michel Écochard en de Afrikaanse stad voor het grootste aantal', OASE, nr. 82 (2010), 77-100.

6
Monique Eleb, 'An Alternative Functionalist Universalism: Écochard, Candilis and ATBAT-Afrique', in: Sarah Williams Goldhagen and Réjean Legault (red.), *Anxious Modernisms: Experimentation in Postwar Architectural*

avant-garde concepts for architectural and urban interventions in the Global South. A good example is the notion of habitat that was launched by Le Corbusier at CIAM 6 in Hoddesdon (UK) in 1946. While within the CIAM this notion had been launched to replace earlier concepts to discuss the dwelling environment such as *existenzminimum* and *machine à habiter*, its actual significance remained rather vague.⁶ It is the achievement of Écochard and young architects such as Georges Candilis, Pierre Mas and Shadrach Woods, who were working with him, that they offered a more precise semantic load to this notion by confronting the concept with the realities of their working terrain.

Following his experiences in North-Africa and the Middle East, Écochard held that it had to be thought of as a dynamic notion that related to changing dwelling patterns and aspirations: 'a *habitat évolutif* [evolutionary habitat], that allows for the fast modification of housing types following the elevation of the standard of living, or even to be able to construct simultaneously different sorts of dwellings that correspond to different levels of life.'⁷ Écochard's notion of the *habitat évolutif* coined together with others in confrontation with the urban realities in North-Africa would soon gain prominence in the French architectural debate. In several articles critics other than Écochard would underline the importance of the issue in both the Global South and the Global North.⁸

Even more striking is Écochard's use of the urban concept of the 'neighbourhood unit', introduced in the late 1920s in the North American debate by planner and sociologist Clarence Perry.⁹ In the immediate post-war period the neighbourhood unit would become one of the most performative concepts for the redevelopment of existing urban areas and the planning of new urban neighbourhoods worldwide.¹⁰ For Écochard, too, the notion would become of prime importance in his various planning ventures in the Global South – but only on the condition that it would be acculturated.

This acculturation becomes apparent in the mid-1940s, when Écochard starts to deploy the neighbourhood concept for the planning of the vast urban extension of Moroccan cities like Casablanca. In these urban planning

verduidelijkt in zijn gebruik van internationale avant-garde concepten voor architectonische en stedenbouwkundige interventies in het Zuiden. Een goed voorbeeld is de notie 'habitat' die werd gelanceerd door Le Corbusier op de 6e CIAM bijeenkomst te Hoddesdon (UK) in 1946. Het begrip werd ontwikkeld om oudere concepten voor de woonomgeving, zoals *Existenzminimum* en *machine à habiter*, te vervangen. De betekenis ervan bleef echter nogal vaag.⁶ Het is de verdienste van Écochard en van een aantal jonge architecten zoals Georges Candilis, Pierre Mas en Shadrach Woods, die met hem samenwerkte, dat er een nauwkeuriger semantische invulling aan dit begrip werd gegeven, door middel van de confrontatie van het concept met de realiteit van hun werkterrein.

Als gevolg van zijn ervaringen in Noord-Afrika en het Midden-Oosten, stelde Écochard dat habitat moest worden begrepen als een dynamisch begrip dat in relatie stond tot veranderende woonpatronen en -wensen: 'een *habi-*

tat évolutif [evolutionaire habitat] is gericht op de snelle aanpassing van woningtypen als gevolg van de verhoging van de levensstandaard, of staat toe om gelijktijdig verschillende soorten woningen te ontwikkelen die overeenkomen met de verschillende levensstandaarden'.⁷ De notie van *habitat évolutif* die Écochard samen met anderen bedacht in relatie tot de stedelijke realiteit in Noord-Afrika, zou spoedig een brede bekendheid krijgen in het Franse architectonische debat. In verschillende artikelen zouden critici het belang van het concept voor de Global South en de Global North onderstrepen.⁸

Nog opvallender is Écochard's gebruik van het stedelijke concept van de 'buurteenheid' (*neighbourhood unit*), dat in de late jaren 1920 door de Noord-Amerikaanse planner en socioloog Clarence Perry was geïntroduceerd.⁹ In de onmiddellijke naoorlogse periode werd de buurteenheid wereldwijd een van de meest performante concepten voor de herontwikkeling van bestaande stedelijke gebieden en de

6
Monique Eleb, 'An Alternative Functionalism: Universalism: Écochard, Candilis and ATBAT-Afrique', in: Sarah Williams Goldhagen and Réjean Legault (eds.), *Anxious Modernisms: Experimentation in Postwar Architectural Culture* (Cambridge, MA: MIT Press, 2005) 55-74.

7
Écochard, *Casablanca*, op. cit. (note 2), 103.

8
See, for instance: Georges Candilis, 'Proposition pour un habitat évolutif', *Technique et Architecture*, no. 2 (1959), 82-85; Georges Candilis, Alexis Josic and Shadrach Woods, 'Habitat évolutif', *Le Carré Bleu*, no. 2 (1959); and Georges Candilis, 'Habitat', in: *Encyclopédie Universale* (1969), 189-198.

9
L. Lawhon, 'The Neighbourhood Unit: Physical Design or Physical Determinism?', *Journal of Planning History*, no. 8 (2009), 111-132.

10
See for instance the results of the conference 'Mapping the Neighborhood' which was recently organized at the Milano Politecnico. Available online: <https://mappingtheneighborhood.wordpress.com>, accessed 6 July 2015.

Culture (Cambridge, MA: MIT Press, 2005) 55-74.

7
Écochard, *Casablanca*, op. cit. (noot 2), 103.

8
Zie bijv.: Georges Candilis, 'Proposition pour un habitat évolutif', *Technique et Architecture*, nr. 2 (1959), 82-85; Georges Candilis, Alexis Josic en Shadrach Woods, 'Habitat évolutif', *Le Carré Bleu*, nr. 2 (1959); Georges Candilis, 'Habitat', in: *Encyclopédie Universale* (1969), 189-198.

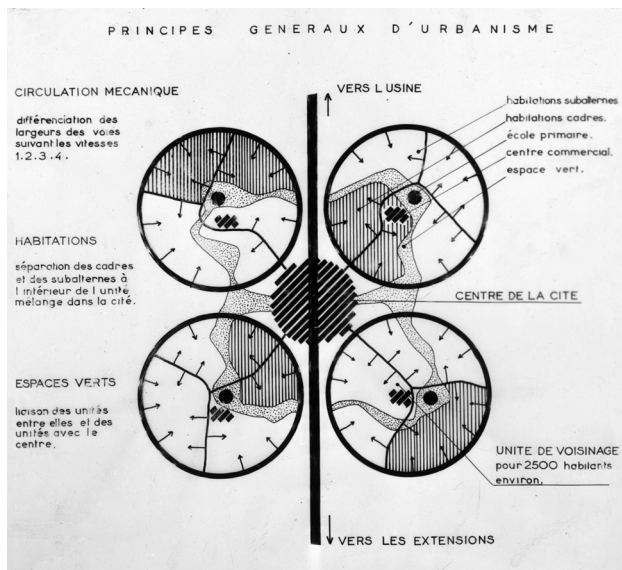
9
L. Lawhon, 'The Neighbourhood Unit: Physical Design or Physical Determinism?', *Journal of Planning History*, nr. 8 (2009), 111-132.

projects the neighbourhood unit diagram, developed by Perry and Stein, functions as a base for the addition of new layers. One such layer consisted of a new set of everyday functions such as the collective mill and the collective oven. The inclination to add this particular layer came from Écochard's recognition that the coexistence of collective life and production was absent from the original scheme of Perry and Stein. Écochard recognized that in Morocco there was an important level of collective life that did not relate to trade or leisure as in the Western city, but was tied up with the production of everyday goods.

Another example of the acculturation of the 'neighbourhood unit' concept can be found in the project for the company town of Sabende in Guinea. For this project Écochard proposed a scheme of four neighbourhoods. At first sight, all of these neighbourhoods seem to be rather conventional entities of inhabitation with a public centre at the core. However, Écochard introduced two fundamental amendments: the different neighbourhoods

Michel Écochard, a reinterpretation of the 'neighbourhood unit' concept for the company town of Sabende, Guinea, 1956 / Michel Écochard, een herinterpretatie van het concept van de 'buurteenheid' voor de industriestad Sabende, Guinee, 1956

Tom Avermaete

28

planning van nieuwe stadswijken.¹⁰ Ook Michel Écochard beschouwde de buurteenheid als een belangrijke notie voor zijn plannen in de Global South, maar op voorwaarde dat ze werd geaccultureerd.

Deze acculturatie wordt duidelijk wanneer Écochard in het midden van de jaren 1940 het buurtconcept gebruikt voor de uitbreiding van Marokkaanse steden als Casablanca. In deze stedenbouwkundige projecten fungeert het diagram van de buurteenheid, zoals ontwikkeld door Perry en Stein, als basis voor nieuwe betenislagen. In een van die lagen voegt Écochard een nieuwe reeks alledaagse functies toe zoals de collectieve molen en de gemeenschappelijke oven. Écochard besteedde veel aandacht aan deze laag, omdat hij vond dat in het oorspronkelijke diagram van Perry en Stein de plaatsen waar collectiviteit en productie elkaar ontmoeten ontbraken. Hij erkende dat in Marokko een belangrijk deel van het collectieve leven niet in verband stond met handel of vrije tijd

zoals in de westerse stad, maar juist gerelateerd was aan het bereiden en maken van alledaagse producten.

Een ander voorbeeld van deze acculturatie van de wijkeenheid kan worden gevonden in het project voor de stad Sabende (Guinee). Voor dit project ontwikkelde Écochard een schema van vier wijken. Op het eerste gezicht lijken deze wijken nogal conventionele woonbuurten met een openbaar centrum in het midden. Maar niets is minder waar. Écochard introduceert twee fundamentele wijzigingen: de verschillende wijken zijn met elkaar verbonden door een meanderend openbaar park en ze zijn elk verdeeld in twee helften – die de typisch koloniale kloof tussen de woonomgeving van de kolonisator en die van de gekoloniseerde lijkt te herhalen.

De combinatie van de continue publieke figuur met de conventionele duale stedelijke opdeling biedt Écochard de mogelijkheid om de nabijheid tot het stadscentrum te alterneren: in de ene wijk zijn de woonomgevingen van de

10

Zie bijv. het verslag van de conferentie 'Mapping the Neighborhood', onlangs gehouden aan de Milano Politecnico. Online beschikbaar: <https://mappingtheneighborhood.wordpress.com> (geraadpleegd 6 juli 2015).

are connected through a sinuous public park and they are divided into two parts – rehearsing a typical colonial divide between the dwelling environments of the coloniser and that of the colonised.

II
Écochard, *Casablanca*,
op. cit. (note 2), 137.

The combination of the continuous public figure with the conventional dual neighbourhoods offers Écochard the possibility to alternate the proximity to the city centre: in one neighbourhood indigenous housing environments are closest to the city centre, in the other the European living quarters. In the mediation between colonial patterns of urbanisation and a new international planning concept, Écochard defined a new urban model. One could argue that this new model deals with the ambiguities of the late-colonial period: it respects the binomial colonial spatial divide only to correct it immediately with a binding public figure. The international neighbourhood concept acts as an *agent provocateur* that invites the planner but also the inhabitants to rethink spatial logics without radically overthrowing them.

Architecture as Performative Infrastructure

Transcultural practice had not only an effect on the way of analysing and conceiving the urban environment, but also on Écochard's definition of what an architectural design entailed. For Écochard working in different cultures also implied working with various unknown logics and temporalities in the built environment:

The notion of time will always be there. It needs to be considered as one of the most important factors, because even when the work is perfect and fully adapted to man at this instance, it will be nothing if it will not be able to be there for him in the following instances.¹¹

Hence, much of Écochard's work can be understood as a search for an architecture that could anticipate these unknown parameters in the built environment:

The closer you come to man as a social being, that is to a human group, and the larger this human group, the more the fluctuations of time are

lokale bevolking dicht bij het centrum, in de andere wijk de Europese woningen. In de bemiddeling tussen koloniale patronen van verstedelijking en een nieuw internationaal planningsconcept definieert Écochard zo een nieuw stedelijk model. Men zou kunnen stellen dat dit nieuwe model de ambiguïteit van de laatkoloniale periode in zich draagt: het respecteert de binomiale koloniale ruimtelijke kloof om die onmiddellijk weer te corrigeren met een bindend publiek figuur. Het internationale stedelijke concept van de buurttenheid fungeert hier als een *agent provocateur*, die de stedenbouwkundige uitnodigt om de ruimtelijke logica's opnieuw te overdenken zonder ze radicaal omver te werpen.

Architectuur als performatieve infrastructuur

Het transculturele karakter van de praktijk had niet alleen effect op de wijze van analyseren en concipiëren van de stedelijke omgeving, maar ook op Écochard's definitie van een architecto-

nisch ontwerp. Voor Écochard betekende werken in verscheidene culturen ook impliciet werken met verschillende onbekende logica's en temporaliteiten in de gebouwde omgeving:

De notie van tijd is steeds aanwezig. Ze moet worden beschouwd als een van de belangrijkste factoren, want zelfs wanneer het werk perfect is en volledig aangepast aan de mens van nu, betekent dit niets als het ook niet aangepast is aan morgen.¹¹

Veel van Écochard's werk kan dan ook worden opgevat als een zoektocht naar een architectuur die kan anticiperen op deze onbekende parameters in de gebouwde omgeving:

Hoe dichter je bij de mens als sociaal wezen staat, bij een groep mensen, en hoe groter deze menselijke groep, hoe meer de schommelingen van de tijd, en hoe kwetsbaarder en hoe moeilijker de definitie – het vereist dus een souplesse, een flexibiliteit van alle elementen die je bij elkaar brengt.¹²

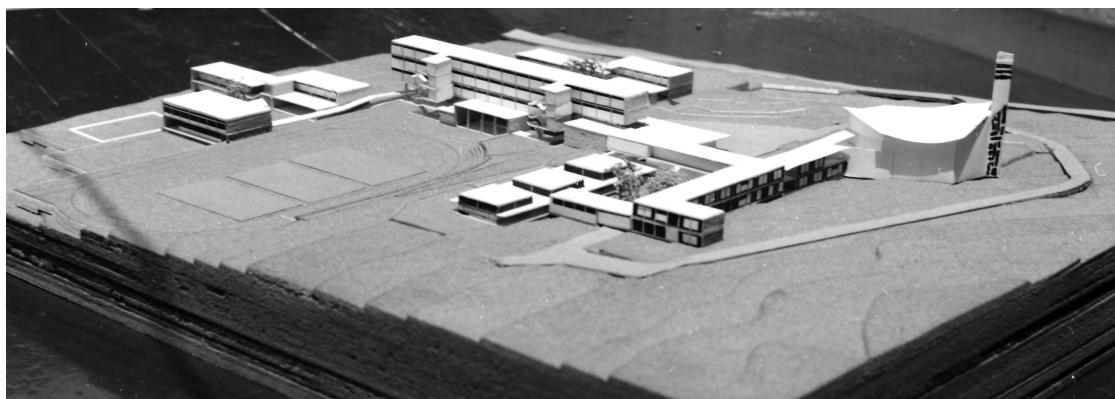
II
Écochard, *Casablanca*,
op. cit. (noot 2), 137.

Michel Écochard, university building with a concrete frame and infill of natural stone. University of Congo, Brazzaville, 1963 / Michel Écochard, universiteitsgebouw met een betonnen frame, opgevuld met natuursteen. Universiteit van Congo, Brazzaville, 1963

Michel Écochard, natural and architectural elements together form a new topography. Model University of Congo, Brazzaville, 1963 /

Michel Écochard, natuurlijke en architecturale elementen vormen samen een nieuwe topografie. Model voor de Universiteit van Congo, Brazzaville, 1963

Tom Avermaete

30

In een aantal van zijn projecten in Afrika en het Midden-Oosten begint Écochard een zoektocht naar een architectuur die de nodige soepelheid bezit om om te gaan met veranderende logica's en praktijken doorheen de tijd. In zijn ontwerpen voor onderwijscampussen, zoals die van de Universiteit van Congo (Brazzaville, 1963) en de Universiteit van Yaoundé (Kameroen, 1963-1967), illustreert Écochard dat de capaciteit om deze veranderende en onbekende parameters het hoofd te bieden, kan ontstaan uit een samenspel tussen landschap en infrastructurele architectonische elementen.

Écochard's onderwijscampussen worden gekenmerkt door krachtige en nauwkeurige ontworpen infrastructurele elementen zoals wegen, overdekte loopbruggen en terrassen. Zij gaan een samenspel aan met de bestaande landschappelijke elementen op de site en definiëren zo een nieuwe topografie van culturele

en natuurlijke elementen. Deze topografie introduceert niet enkel een reeks nieuwe collectieve ruimten op de campus, maar ook een sterk kader van paden en open plekken die de contouren afbakenen voor toekomstige ontwikkelingen. Écochard geloofde dat dit topografische kader zou fungeren als een blijvend element voor toekomstige transformaties en uitbreidingen van de campussen.

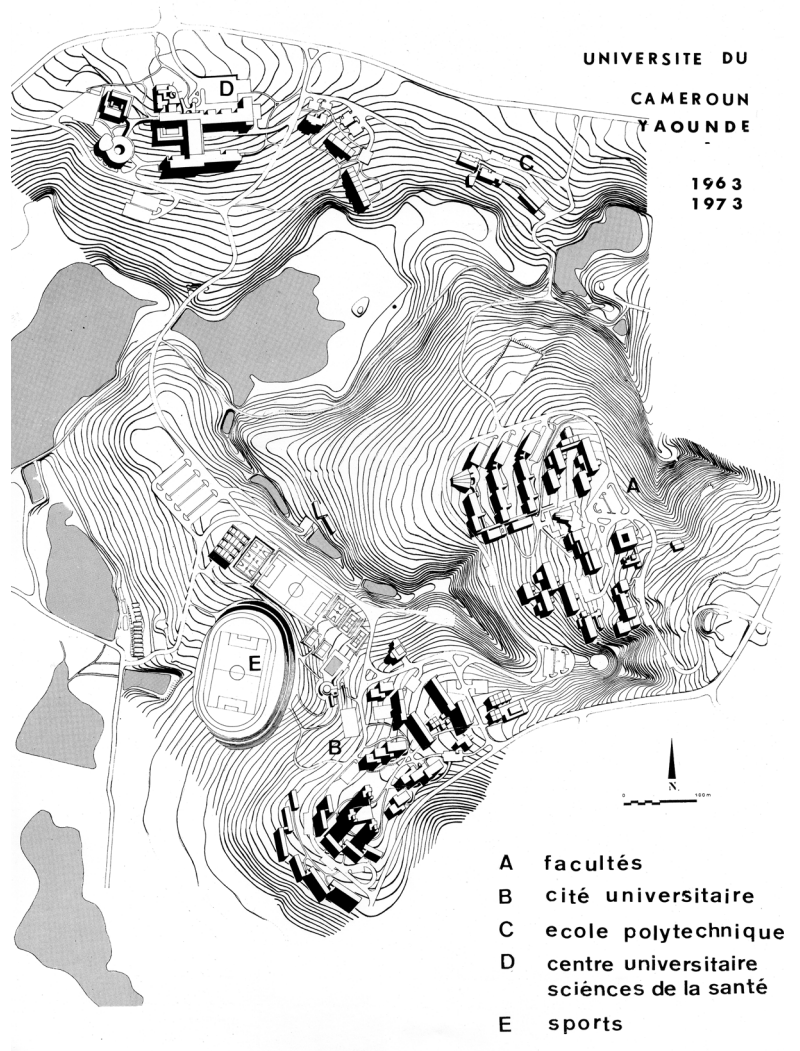
Een gelijkaardige benadering zien we in het ontwerp van de campusgebouwen. Deze worden opgevat als stevige betonnen infrastructuur met een vulling van natuursteen. Voor Écochard was deze dubbele architectonische taal niet toevallig. Integendeel, hij dacht dat deze dubbele code een suggestie bood voor toekomstige aanpassing en ontwikkeling: 'Een sterk frame met een lichtere invulling. De aankondiging van toekomstige veranderingen.'¹³ Net zoals bij de benadering van de hele campus argumenteerde Écochard ook hier dat de rol van de

¹²
Ibid.

¹³
Vorbereidende notities voor: 'Urbanisme dans les pays', op. cit. (noot 1).

Michel Écochard, the landscape and buildings are combined into a new man-made topography. University of Yaoundé, Cameroun, 1963-1967 / Michel Écochard, het landschap en de gebouwen worden gecombineerd tot een nieuw ontworpen topografie. Universiteit van Yaoundé, Kameroen, 1963-1967

Michel Écochard, the new topography of landscape and buildings secured a perennial frame for future development. University of Yaoundé, Cameroun, 1963-1967 / Michel Écochard, de nieuwe topografie van landschap en gebouwen verzekerde een sterk kader voor toekomstige ontwikkeling. Universiteit van Yaoundé, Kameroen, 1963-1967

sensible, and the more they are delicate and difficult to define – it requires thus a suppleness, a flexibility of all the elements that you juxtapose.¹²

12
Ibid.

In several of his projects in Africa and the Middle East Écochard started such a search for an architecture that embodies the necessary suppleness to deal with changing logics and practices throughout time. In his designs for educational campuses, such as those of the University of Congo (Brazzaville, 1963) and University of Yaoundé (Cameroun, 1963-1967), Écochard illustrated that the quality to engage with these changing and unknown parameters can emerge from an interplay between the landscape and infrastructural architectural elements.

Écochard's educational campuses are characterized by strong and precisely articulated infrastructural elements such as roads, covered walkways and terraces. In their interplay with the existing natural elements these elements rearticulate the landscape into a precisely defined topography of cultural and natural elements. This topography not only articulates a set of new collective spaces on the campus but, more importantly, also introduces a strong frame of directions and charged voids that delineate the outlines for development. In Écochard's view this topographical frame would act as the perennial element for the future alterations and extensions of the campuses.

A similar approach is echoed in the design of the single campus buildings. These are conceived as sturdy concrete infrastructures with an infill of natural stone. For Écochard this double architectural language was not coincidental. Quite the contrary, he maintained that this double code offered a suggestion for future adaptation and development: 'A strong frame with a lighter infill. The announcement of future changes.'¹³ Echoing his approach on the level of the entire campus, Écochard maintained that the role of the architect could only be limited to the provision of a strong and qualitative frame that could adapt to the changing aspirations and needs of the users; an infrastructure that could perform throughout time.

13
Preparatory notes for
Écochard, 'Urbanisme
dans les pays', op. cit.
(note 1).

Tom Avermaete

32

architect kon worden beperkt tot het vastleggen van een sterk en kwalitatief kader, dat zich zou kunnen aanpassen aan de veranderende wensen en behoeften van de gebruikers. Een infrastructuur die doorheen de tijd zou kunnen evolueren.

Een waakzame stedenbouw
Dit idee van een architectuur en stedenbouw als performatieve infrastructuur impliceerde niet dat de architect of stedenbouwkundige van de scene kon verdwijnen en de stad kon overlaten aan haar eigen ritme. Integendeel, Écochard dacht dat de ontwikkeling van de stad een proces was dat voortdurend moest worden gemonitord, aangepast en heroverwogen: 'De stedenbouw van een stad wordt niet bereikt door een plan (...) Het team van mensen die betrokken zijn bij de realisatie moet ter plaatse blijven, moet het leven van de stad leven en voortdurend de ontwikkeling ervan heroverwegen.'¹⁴

Écochard zag zijn praktijk als transculturele expert als een aanvulling op het werk van architecten en stedenbouwkundigen die op een meer lokale en direct betrokken wijze werkten. Transcultureel ontwerpen impliceerde voor hem een diepgaande reflectie over de rol van de architect en de stedenbouwkundige, evenals het ontwikkelen van specifieke methoden en instrumenten. Instrumenten zoals het diagram en het grid lieten toe dat hij zich vrij soepel kon bewegen tussen verschillende culturele contexten en daarin kon handelen als een expert. Daarnaast onderzocht Écochard ook zijn rol als buitenstaander en confronteerde concepten van de internationale avant-garde met de complexe realiteit waarin hij werkte. Hij ontwierp architectonische projecten als performatieve infrastructuren die open waren voor transformaties.

Écochard zou gedurende zijn hele carrière ook een pleidooi houden voor architecten en stedenbouwkundigen die 'leven met' de stad die ze ontwerpen en plannen. Hij verdedigde een

14
Écochard, *Casablanca*,
op. cit. (noot 2), 141.

A Vigilant Urbanism

This idea of architecture and urbanism as performative infrastructures did not imply that the architect or urban planner could disappear from the scene and leave the city to its own development. On the contrary, Écochard maintained that the development of a city was a process that should be constantly monitored, adjusted and reconsidered: 'The urbanism of a city is not achieved by its plan . . . The team of people involved in realization needs to remain in the place, needs to live the life of the city and rethink its development constantly.'¹⁴

Écochard saw his practice as a transcultural expert as complementary to the work of architects and urban planners that were working in a more local and situated fashion. Working transculturally implied for him an in-depth reflection on the role of the architect and urban designer, as well as the definition of specific approaches and instruments. Instruments like infographics and the grid allowed him to move rather smoothly between different cultural contexts and to act in all of these different contexts as an expert. In addition, Écochard fully explored his role as an outsider and confronted concepts from the international avant-garde debate with the complex realities in which he was working. He proposed architectural projects as performative infrastructures that could accommodate alterations.

However, Écochard also continued throughout his career to plea for architects and urban designers to 'live with' the cities that they were planning and designing. He championed a 'vigilant urbanism' in which architects and urban planners would be constantly on the lookout for changes and react to them.¹⁵ This plea for a 'vigilant urbanism' can be considered a paradox in the thinking of the transnational planner, but it can also be understood as Écochard's recognition of the complexity of the processes of transculturation – steered by powerful forces and ideas at the macro-political level, yet ultimately resolved on the ground at the interpersonal level.

14

Écochard, *Casablanca*, op. cit. (note 2), 141.

15

See, for instance, Écochard's final plea in: *ibid.*

'waakzame stedenbouw' waarin architecten en stedenbouwkundigen voortdurend op de uitkijk zouden zijn voor veranderingen en erop zouden reageren.¹⁵ Dit pleidooi voor een 'waakzame stedenbouw' kan worden beschouwd als een paradox in het denken van de transnationale planner, maar het kan ook worden opgevat als Écochard's erkenning van de complexiteit van stedelijke processen – vaak gestuurd door grote macropolitieke krachten en ideeën, maar uiteindelijk beslecht op een alledaags en inter-persoonlijk niveau.

15

Zie bijv. Écochard's eindpleidooi in: *ibid.*